

Avdelingsdirektør Fredrik Bøckman Finstad

Justis- og beredskapsdepartementet, Lovavdelingen

Postboks 8005 Dep

0030 Oslo

Universitetet i Oslo

Det juridiske fakultet

Postboks 6706 St. Olavs plass

0130 Oslo

Oslo, 17. november 2017

Tilsynssensors rapport for fjerde studieår master i rettsvitenskap 2016/2017

1. Tilsynssensuren 2016/2017 – oppdraget

Det vises til møte 25. april 2017 med studiedekan Erling Hjelmeng, studieansvarlig lærer for fjerde studieår, Johan Boucht, eksamensansvarlig for fjerde studieår, Karoline Stensvik og rådgiver Anne Margit Tvenge, samt til etterfølgende e-postkorrespondanse med Tvenge og Stensvik.

I møtet ble det bestemt at følgende hovedforhold skulle behandles ved tilsynet av fjerde studieår master i rettsvitenskap 2016/2017, jf. også brev mottatt her 25. august 2017 fra fakultetet ved Tvenge:

- Eksamensoppgaver
- Sensorveiledninger
- Gjentak
- Læringskrav og pensum
- Klagesensur
- Oppfølging av eksterne sensorer
- Kvalitetssikring av oppgaver i oppgaveutvalg

Rapporten er i det vesentlige lagt opp som de foregående års rapporter. Jeg viser til de tidligere års rapporter særlig om synspunkter på utformingen av eksamensoppgaver, sensorveiledninger og blind klagesensur. Jeg gjentar ikke alt som er sagt i tidligere

rapporter om disse spørsmålene, men jeg kommer til å påpeke noen hovedpunkter om disse emnene i rapporten her. De tidligere års rapporter er tilgjengelige på nettet.¹

Rapporten legger til grunn at hovedvekten skal legges på JUS4211 Prosess og strafferett, jf. nevnte brev mottatt her 25. august 2017. Jeg kommer også noe inn på de øvrige fag, særlig i tilknytning til utformingen av sensorveiledningene og klagesensuren.

2. Oppsummering og anbefalinger

- **Hovedinntrykket** er at fakultetet også på fjerde studieår prøver og vurderer studentenes ferdigheter på en upartisk og faglig betryggende måte.
- **Eksamensoppgaver og klager på eksamen i JUS4211 H16:** Eksamen og sensuren ved JUS4211 - Prosess og strafferett høsten 2016 medførte en del reaksjoner i form av klager fra kandidatene. Etter min oppfatning var oppgaven omfattende, men ikke for omfattende eller for komplisert. Fakultetet bør ikke vike unna fra å gi denne typen oppgaver til eksamen.
- **Sensorveiledningene:** Jeg anbefaler at den foreslåtte malen for sensorveiledninger ferdigstilles og brukes. Veiledningene bør i større grad gå inn på sentrale momenter som bør med for å oppnå de forskjellige karakterene, slik det er tilløp til i sensorveiledningene ved noen av de øvrige fagene på fjerde studieår.
- **Gjentak:** Det var et stort antall gjentak våren 2017. Få gjentakere oppnådde A (4), en del flere fikk B. Siden det er vanskelig å trekke slutninger på grunnlag av ett års resultater, bør antallet gjentak og gjentakresultater følges videre.
- **Læringskrav til JUS4211 – prosess og strafferett:** Læringskravene i straffeprosess bør klargjøres.
- **Digitalisering av hjelpemidler:** Ved innføringen av Lovdata Pro bør fremdeles særtrykk være tillatt som hjelpemiddel under eksamen.
- **Klagesensur:** Klageandelen er fortsatt høy, men det var langt færre sprik på to karakterer eller mer (2) ved eksamen på JUS4211 våren 2017 enn tidligere. Det er et antall betydelige sprik ved annengangssensuren ved de øvrige fagene på fjerde studieår.
- **Kvalitetssikring ved vesentlige sprik mellom sensuromgangene:** Det bør innføres en ytterligere kvalitetssikringsordning dersom det avdekkes vesentlige sprik mellom de to sensuromgangene.
- **Oppfølging av eksterne sensorer:**
Det bør legges til rette for at flere interne sensorer deltar ved sensuren. Justering av nivå hos den enkelte sensor bør skje gjennom sensormøtet og i den enkelte kommisjon. Sensorene bør gjøres bedre kjent med at faglig

¹ <http://www.uio.no/for-ansatte/arbeidsstotte/sta/kvalitetssystem/jus/kvalitetssystem-studier/eksamen/index.html>

eksamensleder etter eksamens- og sensurinstruksen kan oppnevnes som tredje sensor ved uenighet mellom sensorene. Eksamensseksjonen bør rutinemessig gå gjennom annengangssensuren for å avdekke eventuelle mønstre i bedømmelsen. Nivåforskjeller hos enkeltssensorer vil avdekkes ved vesentlige avvik, og ved involvering av faglig eksamensleder i sakene med vesentlige avvik.

- **Kvalitetssikring av oppgaver i oppgaveutvalg:** Eksamens- og sensurinstruksen bør vurderes endret med henblikk på å presisere studentrepresentantenes oppgaver (skrive alle oppgaver på eksamensvilkår) og representativitet.

3. Oversikt over tilsynssensors oppgaver

Det synes ikke å ha vært foretatt endringer i Universitetets eller fakultetets kvalitetssystemer inneværende år. Jeg viser for ordens skyld også i rapporten her til de overordnede føringene for tilsynssensors rolle og oppgaver:

Etter universitets- og høyskoleloven § 3-9 nr. 1 skal universiteter og høyskoler sørge for at kandidatenes kunnskaper og ferdigheter blir prøvd og vurdert på en upartisk og faglig betryggende måte. Vurderingen skal også sikre det faglige nivået ved vedkommende studium. Det fastsettes endelig at det skal foretas en ekstern evaluering av vurderingen eller vurderingsordningene.

I tråd med dette har Universitetet i Oslo vedtatt et kvalitetssystem som skal sikre jevnlig vurderinger av kvalitet og påpeke forbedringstiltak. Gjeldende utgave av kvalitetssystemet ble vedtatt av Universitetsstyret 10. mars 2015. I kvalitetssystemets kapittel 10 om ekstern evaluering av vurderingen eller vurderingsordningene fremgår følgende:

«Mellom de periodiske programevalueringene skal det foretas ekstern evaluering av vurderingen eller vurderingsordningene etter en frekvens fastsatt av fakultetet. Formålet med evalueringen er å bidra til at studentenes kunnskaper og ferdigheter blir prøvd og vurdert på en faglig betryggende måte.

Sentrale tema for evalueringen er vurderingsformer, vurderingsprosesser og standarden på vurderingsresultatene i forhold til faglig innhold, undervisningsopplegg og forventet læringsutbytte.

Evalueringen kan organiseres med bruk av eksterne bedømmersensorer, tilsynssensorer, programrådgivere eller på andre måter som er hensiktsmessig for fakultetet. Fakultetet fastsetter om evalueringen gjennomføres for emner, emnegrupper, fagområder eller studieprogram.

Resultatene fra evalueringen skal dokumenteres slik at de kan være en del av grunnlaget for den periodiske programevalueringen.»

Det fremgår av kvalitetssystemets kapittel 2 om ansvar og medvirkning at fakultetene kan tilpasse ansvarsfordelingen eller legge til ytterligere arbeidsoppgaver i samsvar

med egne satsningsområder, tiltak og organisatorisk struktur. Det fremkommer videre at ordningen med tilsynssensur er én av flere måter å evaluere vurderingsordningene på.

Juridisk fakultet har valgt å videreføre ordningen med tilsynssensur av blant annet eksamen. Tilsynssensors rolle og funksjon er beskrevet slik i fakultetets studiekvalitetssystem punkt 3.2:

«Tilsynssensors arbeidsoppgave skal minimum være: Å føre tilsyn med vurderingsformer innen rammen av emnegruppe, et studieprogram, gjennomførte vurderinger og vurderingsprosesser, standarden på resultatene, undervisningsopplegg og forventet læringsutbytte.

Tilsynssensor skal rapportere om tilsynet og gi råd om videre utvikling av vurderingsopplegg og om gjennomføring av vurderingsopplegg. Fakultetet kan også tillegge tilsynssensor andre arbeidsoppgaver.

Tilsynssensor skal få tilsendt alt relevant materiale om det eller de studiene sensoren skal jobbe innenfor.»

Om rapporten fra tilsynssensor heter det i punkt 3.3:

«Tilsynssensor skal minst hvert annet år gi rapport om sitt arbeid til fakultetet. Tilsynssensor står fritt til å komme med kommentarer om forhold ved undervisningsopplegg, struktur og innhold i det eller de studier sensor er oppnevnt for. Fakultetet skal sende kopi av rapporten til berørte programledere, instituttledere og ansvarlig faglærere. [...]»

På denne bakgrunn og sett hen til beskrivelsen av oppdraget, tillater jeg meg underveis i rapporten å knytte noen kommentarer til forhold som går utover selve eksamensavviklingen.

4. Tilsendt materiale

På bakgrunn av de spørsmål som ønskes belyst, jf. punkt 1 over, er følgende materiale mottatt fra fakultetet:

- Eksamensoppgaver og sensorveiledninger fra høst 2016 og vår 2017 for JUS4211, JUS4111, JUS 4121, JUS 4122 og JUS 4123
- Karakterstatistikk for fjerde studieår høst 2016 og vår 2017
- Kopi av eksamenskomisjonenes protokoller høst 2016 og vår 2017
- Administrativ informasjon sendt sensorene høst 2016 og vår 2017
- Klagestatistikk
- Hele saken om eksamen i JUS4211 - Prosess og strafferett høst 2016
- Hele saken om mal for sensorveiledning
- Retningslinjer for oppgaveutvalg og studentrepresentanter
- Oversikt over gjentak våren 2017
- I forbindelse med sensorkonferansen 31. oktober 2017:

- Kopi av sak 29. september 2017 fra Eksamensseksjonen til PMR: «Kommentarer til klageomgangen på Master i rettsvitenskap våren 2017»
- Kunnskapsdepartementets brev 16. mai 2017 vedrørende de juridiske fakultetenes anmodning om å revurdere ordningen med blind klagesensur
- Kunnskapsdepartementets høringsnotat 26. september 2017 om endring i universitets- og høyskoleloven – oppfølging av Kvalitetsmeldingen mv.
- Kopi av presentasjonene holdt av professor Ola Mestad og professor og studiedekan Erling Hjelmeng

5. Administrativ gjennomføring - generelt

Fakultetets administrative gjennomføring av eksamen fremstår også på fjerde studieår som upartisk, profesjonell, gjennomtenkt og effektiv.

Jeg peker imidlertid på følgende punkter som bør vurderes fra fakultetets side:

Fakultetet har høstet dels sterk kritikk etter eksamen høsten 2016 i JUS4211 - Prosess og strafferett. Etter min oppfatning har fakultetet respondert godt på den kritikken som har vært reist. Oppgaven som ble gitt var omfattende, men den var godt innenfor de foreliggende læringskrav, pensumdekning mv. Jeg kommer nærmere tilbake til den aktuelle oppgaven i punkt 6 nedenfor.

På generelt grunnlag kan det være verdt å se nærmere på hvordan *oppgaveutvalget* håndterer eksamensoppgavene, se punkt 12 om kvalitetssikring av oppgavene i oppgaveutvalg.

Informasjon til studentene om oppmelding, gjennomføring, sensur, begrunnelse og klage, gjentak mv. er lett tilgjengelig på fakultets hjemmeside, se likevel om læringskravene i straffeprosess i punkt 9 nedenfor.

Informasjonen fra fakultetet til sensorene gis også på fjerde studieår ved særskilte sensorbrev. Brevet opplyser om faglig eksamensleder og om vara. Brevet inneholder pekere til detaljert instruks for arbeidet som sensor, samt til læringskrav, litteraturliste og liste over lovlige hjelpemidler. Til sistnevnte understreker jeg igjen at det vil være en fordel for sensorene om sensorveiledningene gjennomført viser til materialet studentene kan ha med seg på eksamen, dette gjelder særlig for høyesterettspraksis og øvrig rettspraksis som det vises til i utstrakt grad i veiledningene, og som det er en fordel at sensorene får klar beskjed om at ligger i kandidatens materiale under eksamen.

Jeg har ved tidligere tilsyn fremholdt at *sensorveiledningene* ved fakultetet gjennomgående er solide og gir et godt grunnlag for sensuren. Sensorveiledningene ligger nok på et høyt nivå sammenlignet med det veiledningsmaterialet som utarbeides ved universiteter og høyskoler ellers. Jeg har imidlertid også tatt til orde for en viss

justering av utformingen av sensorveiledningene. Fakultetet vurderer nå å innføre en mal for sensorveiledninger. En slik mal kan etter min oppfatning heve kvaliteten på veiledningene ytterligere ved at sensorene i veiledningene møter et fast oppsett med lærings- og kompetansekrav, pensumdekning, hvorvidt temaene oppgaven omhandler, har vært gjenstand for undervisning på forelesninger og kurs, samt innholdet av hjelpemidlene til eksamen utover lovsamlingen. Etter min oppfatning kan også økt oppmerksomhet om bedømmelseskriteriene som en slik mal kan innebære, og ikke minst hvordan deloppgaver skal vurderes opp mot hverandre, gi bedre veiledning for sensorene ved karakterfastsettelsen. Jeg viser til punkt 7 nedenfor.

Sensormøtet: Sensormøtet er en nøkkelinstitusjon ved nivåkontrollen. Når man melder seg som sensor, *forplikter man seg til å delta* i sensormøtet, eventuelt ved å delta per telefon. Sensorbrevet fra fakultetet og tidligere tilsynsrapporter har understreket viktigheten av at man møter i sensormøtet. Jeg peker igjen på at eksamensinstruksen § 3-3 nr. 1 fastsetter at sensormøtet skal diskutere sensorveiledningen og generelle tvilsspørsmål ved karakterfastsettelsen. Etter min erfaring gjør sensormøtet nettopp det – ved sensormøtet til eksamen ved annet studieår våren 2017, hvor jeg deltok som ekstern sensor, diskuterte sensorene inngående hvordan oppgavens forskjellige spørsmål og deler skulle vurderes.

Sensormøtets betydning har blitt ytterligere aksentuert etter innføringen av blind klagesensur. Klageantallet er høyt ved alle studieår, mens antallet betydelige sprik i vurderingene har blitt færre ved fjerde studieår ved eksamen i JUS4211 våren 2017. Det var likevel ved fjerde studieår også i 2016-17 fremdeles et høyt klageantall og et betydelig antall justeringer til gunst og ugunst. Ordningen med blind klagesensur ble diskutert under sensorkonferansen 31. oktober 2017. For å gi sensorkorpset en felles forståelse av vurderingskriteriene, ble plikten til å delta i sensormøtet understreket av både studiedekan Erling Hjelmeng og professor Ola Mestad. Sensorer som ikke stiller i sensormøtet uten gyldig forfall, bør vurderes utelukket som sensor ved nye eksamener, jeg peker i denne sammenheng på eksamensinstruksen § 3-1.

Jeg tillater meg endelig å vise til anbefalingene fra fjorårets tilsynsrapport, der jeg foreslår å skyve sensormøtet noe ut i tid, slik at det legges til rette for at sensorene kan ha gått gjennom flere besvarelser enn det som kan være tilfellet nå.

6. Eksamensoppgaver

Fjerde studieår består av fire emner: JUS4211 - Prosess og strafferett (30 studiepoeng), JUS4111 – Metode og etikk (10 studiepoeng), tre semiobligatoriske emner (rettsøkonomi, rettsfilosofi og rettssosiologi på 10 studiepoeng) samt et valgemne eller utveksling. Nedenfor legger jeg hovedvekten på JUS4211 - Prosess og strafferett, men jeg skal innledningsvis knytte noen bemerkninger til JUS4111 - Metode og etikk.

JUS4111 – Metode og etikk omfatter den tradisjonelle rettskildelæren (7 studiepoeng) som studentene stifter bekjentskap med i det første studieåret i «rettskilder til fots» som del av JUS1111, og selvsagt løpende gjennom studiet av de enkelte fag. Faget omfatter videre en etikk-komponent på 3 studiepoeng. Etikkdelen av faget tar opp «de utfordringer som for jurister generelt er knyttet til anvendelsen av rettskildeprinsippene, argumentasjon og opptreden, samt sentrale yrkesetiske krav i de vanligste juristprofesjoner. Forelesningene tar opp teoretiske sider av faget, og følges av et obligatorisk kurs der den anvendte etikken er tema», jf. omtalen på fagsiden på nettet.

Høsten 2016 ble det til eksamen gitt en oppgave om profesjonsetiske spørsmål. Oppgavens faktum var forholdsvis omfattende, men reiste sentrale og svært aktuelle advokatetiske og påtale-etiske spørsmål. Regler for god advokatskikk og de etiske retningslinjer for medarbeidere i påtalemyndigheten var vedlagt eksamensoppgaven.

Våren 2017 var oppgavesettet delt i to. Den første oppgaven stilte et sentralt og klassisk etisk spørsmål om dommers adferd overfor grove angrep på rettsstatsverdier. Del II fra metodelæren knyttet seg til Høyesteretts rettskildebruk i HR-2016-1836-A samt avgjørelsens eventuelle vekt i senere saker.

Så vidt jeg kan se er begge oppgaver i JUS4111 godt innenfor kunnskaps- og ferdighetskravene. Jeg peker særlig på at kunnskapskravene i etikk presiser at studenten «skal ha god kjennskap til hvilke etiske regler og retningslinjer som gjelder for de sentrale juristprofesjoner». Videre fremholder ferdighetskravene innen etikk at studenten «skal i aktuelle situasjoner reflektere over mulige etiske utfordringer i juristrollen og hvorfor det både er etisk riktig og i det lange løp faglig klokt å følge yrkesetiske normer». Videre understrekes det at studenten «skal være på vakt overfor faktiske og mentale prosesser som kan påvirke jurister til å fravike de etiske krav.»

Jeg ser ikke bort fra at oppgavene som er gitt i JUS4211 (særlig etikkdelen) har vært utfordrende for studentene, og at de også kan by på utfordringer for sensorene ved vurderingen av kandidatens prestasjoner. På denne bakgrunn anbefaler jeg fakultetet i undervisningen å legge vekt på hvordan forskjellige eksamenstyper kan håndteres, og at dette reflekteres i sensorveiledningene.

Jeg vil imidlertid oppfordre fakultetet til å videreføre faget med en metodedel og en etikkdell, og også jevnlig å sørge for at de etiske sidene av faget prøves ved eksamen. Oppgavene som ble gitt høsten 2016 og våren 2017, er meget aktuelle og godt dekket av pensum og undervisning. De prøver studentene i viktige dimensjoner ved studiet og ikke minst i evnen til selvstendig faglig-etisk refleksjon. Faget sett i sammenheng med masterstudiet i rettsvitenskap ellers, setter de juridiske grunnverdier på studentenes faglige dagsorden. Det er viktigere nå en noen gang å vektlegge dette.

Den største delen av fjerde studieår utgjøres av faget JUS4211 – Prosess og strafferett. Høsten 2016 ble det gitt et oppgavesett som reiste en rekke sivilprosessuelle spørsmål.

Oppgaven falt krevende for studentene, og det ble gitt få A-er ved sensuren (1,6 %). Andelen B-er var også forholdsvis lav (17,8 %), og strykprosenten var høy (13,8 %).

Oppgaven og sensuren avfødte kritikk fra kandidater som hadde vært oppe til eksamen. Det ble blant annet hevdet at oppgaven var altfor omfattende, at man fra fakultetet forsettlig utsetter studentene for innviklede og uforståelige spørsmål ved eksamensbordet, at sensuren burde tatt bedre hensyn til at oppgaven var omfattende og vanskelig og at sensuren skulle vært justert etter en normalfordeling («gaussing»). Innsigelsene mot eksamen er sendt fakultet i brev form og publisert i *Stud.Jur.* nr 1/2017, og fakultetet har mottatt ytterligere åtte klager. Fakultetet har behandlet klagen. Studiedekan Erling Hjelmeng har gitt et tilsvarende svar til klagen som ble trykt i *Stud.Jur.*, se nr. 2/2017, s. 48-49. Hjelmeng uttaler der at fakultetet ikke har begått noen feil ved utarbeidelsen av oppgaven, gjennomføringen av eksamen, sensuren eller klagesensuren. Jeg er enig i dette. Jeg tillater meg likevel følgende bemerkninger:

Jeg har ingen problemer med å forstå kandidatenes frustrasjon ved å ikke treffe på eksamen, og også det skuffende ved overhodet ikke å bli prøvd i stoff (strafferett og straffeprosess) som står sentralt i emnet ved siden av sivilprosess, og som man har brukt mye tid på å studere. Jeg har også forståelse for at oppgaven kan oppfattes som omfattende og vanskelig å håndtere i en presset eksamenssituasjon.

Når det er sagt, kan jeg ikke se at de spørsmålene som var reist på eksamen, faller utenfor læringskravene i sivilprosess. Noen av spørsmålene var krevende, men faget sivilprosess reiser nettopp en del kompliserte og detaljerte spørsmål, som blant annet er gjenstand for grundig behandling på fakultets kurs i sivilprosess. Noen av spørsmålene i oppgavesettet på eksamen var da også vel kjent fra de oppgavene som løses og diskuteres på sivilprosesskursene.

Tradisjonelle eksamensoppgaver i sivilprosess har en tendens til å vektlegge reglene om søksmålgjenstand, partstilknytning, søksmålskompetanse, partsevne og rettskraftens avvisningsfunksjoner. Dette er viktige spørsmål i sivilprosessen, men fakultetet har en lovpålagt plikt til etter universitets- og høyskoleloven i å prøve studentene i ferdigheter og kunnskaper innen det aktuelle faget på en betryggende måte. Da må fagets fulle bredde over tid bli prøvd, og fakultetet verken kan eller bør vike unna fra å gi oppgavesett som stiller spørsmål som krever at kandidatene er godt kjent i tvisteloven ut over §§ 1-3, 2-1 og 19-15.

Som nevnt over kan oppgavesettet samlet sett fremstå som omfattende, men jeg kan ikke se at det går ut over det som kan forventes ved en krevende eksamen på fjerde studieår. Noe av prøven under eksamen går nettopp ut på å skaffe seg oversikt over de spørsmål som reises i oppgaven, og å fordele tiden man har til rådighet på de aktuelle spørsmålene, en situasjon som for øvrig vil være jevnlig tilbakevendende for kandidatene i resten av deres yrkeskarriere som jurister – og som studiet, inkludert eksamen, hverken kan eller bør underslå.

Når det gjelder sensuren ved JUS4211 høsten 2016, derunder etterlysningen fra klagerne på behovet for normalfordeling av karakterene, viser jeg til studiedekan Hjelmengs tilsvare i *Stud.Jur.* nevnt ovenfor. Jeg viser også til brev 15. mars 2017 fra faglig eksamensleder professor Anne Robberstad til sensorene ved eksamen høst 2016 i JUS42111 – Prosess og strafferett. Det fremgår i brevet at inntrykket fra faglig eksamensleders side var «at enkelte sensorer denne gangen hadde vært for strenge, både ved første gangs sensur og klagesensuren». Det fremholdes at dette «vil bli tatt opp med dem det gjelder.» Så vidt jeg forstår, har fakultetet fulgt opp faglig eksamensleders brev til sensorene.

Våren 2017 ble det i JUS4211 – Prosess og strafferett gitt et oppgavesett der del I gav spørsmål i strafferett og straffeprosess, mens del II reiste sivilprosessuelle spørsmål. Oppgavesettet reiste sentrale spørsmål innenfor læringskrav og pensumdekning. Jeg nevner at karakternivået ble noe bedre våren 2017 enn høsten 2016; antall kandidater som fikk A var 20 mot 4, og antallet B-kandidater var en god del høyere (78 mot 44). Jeg nevner at antallet gjentak var høyt våren 2017. Dette kan også ha hatt en viss betydning for karakternivået, se punkt 8 nedenfor.

7. Sensorveiledninger

Sensorveiledningen i JUS4211 – Prosess og strafferett høsten 2016 tar utgangspunkt i kunnskapskravene i sivilprosess, og det pekes på de læreverkene studentene kan velge mellom.

Veiledningen går rett løs på oppgavesettets oppbygning og vanskelighetsgrad. Det er fortjenstfullt at det understrekes at mange av oppgavens temaer er behandlet på fakultetets kurs i sivilprosess, samt at kursoppgavene er tilgjengelige for alle på fagets nettside.

Veiledningen går oversiktlig og greit gjennom oppgavesettets spørsmål. Det er bra at det løpende vises til de alternative lærebokverk, samt at sentrale rettsavgjørelser løftes frem. Sensorene ville vært ytterligere hjulpet dersom det hadde vært opplyst om at dommene det vises til, står i domssamlingen som kandidatene har med til eksamen.

Veiledningen har løpende kommentarer til vurderingen av kandidatens drøftelser, se for eksempel avslutningsvis i punkt 3 på s. 3, avslutningsvis i punkt 4 på s. 4, nest siste avsnitt på s. 5, avslutningsvis i punkt 6 på s. 6 og siste avsnitt i punkt 10 på s. 8. Det gis endelig en avsluttende og samlet kommentar til vurderingen, der det blant annet fremholdes at det «må legges større vekt på de positive elementene enn på eventuelle feil og utelatelser». Det er videre presisert at det er «fullt mulig å få en god karakter uten at en behandler alle underspørsmålene som er tatt med i denne veiledningen». Oppsummeringen løfter frem forholdet mellom deloppgavene og verdien av en oversiktlig struktur.

Det fremgår avslutningsvis at veiledningen er endret etter sensormøtet.

Sensorveiledningen til JUS4211 Prosess og strafferett våren 2017: I del I om de straffeprosessuelle og strafferettslige spørsmål går oppgavens spørsmål gjennom på en grei måte, og det fremgår ved særskilt påskrift at veiledningen er oppdatert etter sensormøtet. Det gis løpende anvisning på forhold som bør honoreres ved vurderingen.

Verken i del I eller del II sies det noe om hvorvidt de dommer det henvises til, står i kandidatenes domssamling.

I veiledningens del II tas, i motsetning til i del I, utgangspunkt i læringskrav og litteratur. Relevante deler av pensumlitteraturen knyttes videre eksplisitt til de spørsmålene oppgaven reiser. I oppsummeringen minnes det om noe som kan synes selvsagt, men som bør understrekes i prosessfagene: «De alt vesentlige av spørsmålene i del II lar seg langt på vei besvare på grunnlag av lovteksten. Det dreier seg om å finne frem i loven og se bestemmelsene i sammenheng. Men det dreier seg også om å finne frem til de sentrale elementene i de bestemmelsene som skal drøftes. Dette er kanskje en særlig utfordring ved behandlingen av §§ 1-3 og 2-1.»

Jeg har ved tidligere tilsyn lagt til grunn at sensorveiledningene utgjør et viktig grunnlag for sensorenes vurdering av kandidatenes besvarelser. Jeg har berømmet fakultets veiledninger for gjennomgående å være gode og poengterte ved behandlingen av de faglige spørsmål oppgavene reiser. Dette gjelder også ved årets tilsyn. Jeg har imidlertid tillatt meg å anbefale at veiledningene kan gå noe lenger ved beskrivelsen av hva som bør kreves for å nå de forskjellige karakternivåene. Dette er blitt enda viktigere ved innføringen av blind klagesensur og ved innfasingen av nye sensorer i sensorkorpset.

Jeg vil understreke at jeg ikke anbefaler at det skal gis detaljerte instruksjoner om hvordan den endelige karakter skal settes. Dette er da heller ikke meningen etter gjeldende instruks for sensorene i master i rettsvitenskap § 3-6. Man skal etter tredje ledd annet punktum la *totalinntrykket* for kandidatens prestasjoner være avgjørende, og dette totalinntrykket vil alltid innebære et rom for skjønn som kan medføre ulike vurderinger av kandidatenes prestasjoner. Instruksens oppregning av kriterier som skal vektlegges ved sensuren, se instruksens § 3-6 fjerde ledd nr. 1 til 7, kan nok i større grad vises til i sensorveiledningene, i tillegg til at de legges ved sensorbrevet, slik praksis er nå.

Jeg viser i denne forbindelse til at det under sensorkonferansen 31. oktober 2017 fremkom at noen sensorer aktivt bruker instruksens bedømmelseskriterier i form av standardstikkord i sine egne notater med vurderingene av kandidatene, og at det kan være verdt å vurdere å standardisere en slik stikkordsmessig disposisjon.

Utover dette kan jeg ikke se at gjeldende instruks stenger for at det kan gis tydeligere indikasjoner på hva som skal til for å oppnå de forskjellige karakterene. Jeg viser til at dette allerede til en viss grad gjøres på fakultetet, se for eksempel gjennomgåelsen av

sensorveiledningene på tredje studieår, jf. tilsynsrapporten for 2015/2016 på s. 11. Jeg viser videre til de instruktive sensorveiledningene i de semiobligatoriske fagene på fjerde studieår, der det nettopp gis kortfattede anvisninger på hva som skal til for å oppnå de forskjellige karakterene, se for eksempel sensorveiledningene til oppgavene i rettssosiologi og rettsfilosofi høsten 2016 og våren 2017.

I forbindelse med at fakultetet har diskutert om det skal innføres en mal for sensorveiledninger, har det også vært diskutert om bedømmelsen skal strammes til ved at det innføres et poengsystem, eventuelt som et supplement til den totalbedømmelsen som instruksene nå gir anvisning på. Bruk av poeng ved sensuren er vel kjent, blant annet i Finland og i Sverige, jf. Eksamensseksjonens sak til PMR datert 16. januar 2017. Så vidt jeg forstår er det foreløpig ikke aktuelt å gå inn for en slik ordning, jf. protokoll etter møte i PMR 7. februar 2017.

For egen del antar jeg at man ikke uten videre bør avvise et poengsystem som foreslått, eventuelt etter en prøveperiode med parallell vurdering der man ser hvordan systemet virker. Hvorvidt det er nødvendig å innføre ytterligere kvalitetssikringstiltak, bør vurderes når man ser hvordan ordningen med blind klagesensur utvikler seg videre. Avdekkes det fortsatt gjentatte sprik på mer enn to karakterer mellom ordinær sensur og annengangssensur, taler det for at det innføres en form for nivåkontroll utover sensormøtet eller et poengsystem. Jeg antar for så vidt at disse utslagene ved sensuren i første omgang kan håndteres ved at det innføres en mekanisme for å kvalitetssikre de vesentlige spriktilfellene etter annengangssensuren, se punkt 10 nedenfor.

Oppsummeringsvis anbefaler jeg at man innfører en mal for sensorveiledninger som foreslått av professor Ola Mestad. Jeg anbefaler videre at det legges til rette for at veiledningene gir klarere indikasjoner om karakternivå enn det som er tilfellet nå. Jeg anbefaler at de overordnede kriteriene for sensuren i eksamens- og sensurinstruksen vurderes nedfelt i et forslag til standarddisposisjon eller lignende som kan brukes av den enkelte sensor ved sensuren.

8. Gjentak

Antallet gjentak på fjerde studieår har vært nokså høyt de senere år, men var ved JUS4211 – Prosess og strafferett våren 2017 meget høyt. Antallet gjentak var til sammen på 66 kandidater, det utgjør 19,7 % av det samlede antallet kandidater som møtte til eksamen. Av kandidatene som tok eksamen høsten 2016, gikk de fleste frem, mens noen få ble stående.

Av de 11 gjentakskandidatene med F fra før, fordelte resultatene etter gjentak slik:

F til E: 3

F til D: 5

F til C: 1

F til B: 2

Av de 5 gjentakskandidatene som hadde fått E, fordelte karakterene seg slik:

Fra E til D: 2

Fra E til C: 2

Fra E til B: 1

Av de 31 gjentakskandidatene som hadde D fra før, fordelte karakterene seg slik:

Fra D til E: 1

Fra D til D: 1

Fra D til C: 17

Fra D til B: 12

Av de 14 gjentakskandidatene som hadde C fra før, fordelte karakterene seg slik:

Fra C til C: 2

Fra C til B: 9

Fra C til A: 3

1 gjentakskandidat hadde B fra høsten 2016. Vedkommende gikk frem til A våren 2017.

Sammenlignet med gjentak fra tredje studieår, er antallet gjentak på fjerde studieår høyt: 19,7 % gjentakskandidater av det samlede antallet kandidater som møtte til eksamen, er et betydelig antall. De fleste av gjentakskandidatene tok JUS4211 høsten 2016, og det var som beskrevet i punkt 6 ovenfor få A-er og B-er ved sensuren for JUS 4211 høsten 2016.

Tendensen for gjentakskandidatenes resultater er klar: De fleste har typisk fått D eller C, og de fleste går frem én karakter, en del kandidater går frem to karakterer. På tross av et høyt antall ikke bestått (F) høsten 2016, var forholdsvis få av disse gjentakskandidater våren 2017. Av de 17 som fikk A våren 2017, var 4 gjentakskandidater, mens 24 av 78 B-er var gjentak.

Grunnene til at kandidatene går frem kan ha forskjellige årsaker. Jeg antar at noen av kandidatene har mestret oppgavesettet gitt våren 2017 bedre enn det som ble gitt høsten 2016, men ut fra de klagene fakultetet mottok etter sensuren på JUS4211, kunne man kanskje ventet at denne tendensen var enda tydeligere. En viss faglig fremgang etter et ekstra semesters studier er også å forvente.

Samlet gir ikke gjentakresultatene etter min oppfatning noe sikkert grunnlag for å si at karakternivået eller vurderingsgrunnlaget påvirkes i vesentlig grad av gjentak.

Forholdsvis få av gjentakerne får A (4 av H16-gjentakere), og disse utgjorde altså 4 av 17 A-er våren 2017. En noe tydeligere tendens ser vi ved at det ble gitt nokså mange B-er til gjentakerne (24 av gjentakerne fikk B), og dette utgjør en forholdsvis stor andel av det samlede antallet B-er (78). Det er vanskelig å si noe fornuftig om dette på grunnlag av ett års resultater. Jeg anbefaler fakultetet å følge utviklingen i antallet gjentak og hvilke resultater som oppnås, for slik å danne et sikrere bilde av om det blir et kunstig høyt nivå ved gjentak. Siden det likevel ikke blir så mange flere A-er, kan det være at gjentakene ikke påvirker sensorenes generelle inntrykk av eksamensbunken.

9. Informasjon på nettet om læringskrav og pensum

I arbeidsbestillingen fremgår det at man ønsker en vurdering av om læringskrav og pensum er kvalitativt bra nok, særlig med henblikk på JUS4211.

Jeg peker innledningsvis på at fagkravene på masterstudiet er delt i tre: kunnskapskrav, ferdighetskrav og kompetansekrav, dette følges så av en generell beskrivelse av fagområdet. Videre gis det en litteraturbeskrivelse som igjen er delt i tre: innføringslitteratur, hovedlitteratur og tilleggslitteratur. Det er i hovedsak kunnskapskravene og beskrivelsen av hovedlitteraturen som skal vurderes nedenfor. Avslutningsvis knyttes noen kommentarer til innføringen av Lovdata Pro som hjelpemiddel ved eksamen.

Strafferett: Kunnskapskravene gjengis kortfattet og oversiktlig. Det samme gjelder ferdighets- og kompetansemålene. Fagbeskrivelsen er også ryddig og informativ. Det er lett å se sammenhengen mellom kunnskapskravene og hovedlitteraturen, selv om det i litteraturbeskrivelsen tas forbehold om at «læringskravene refererer til gjeldende rett, og ikke anbefalt hovedlitteratur», og videre at studentene «selv må skaffe seg oversikt over på hvilke områder det er kommet ny lovgivning og praksis». Jeg antar at disse vendingene uttrykker at det er enhver jurists plikt å være faglig oppdatert, men jeg går ut fra at sentrale utviklingstrekk behørig omtales i forelesninger og på kurs. Det bør for øvrig være en opplagt oppgave for fakultetet å sørge for jevnlig oppdaterte lærebokverk som henger skikkelig sammen med kunnskapskravene fakultetet setter.

Andenæs' bok *Alminnelig strafferett* er en klassiker innen faget, og er godt oppdatert. Boken er brukt som lærebokverk i mange tiår, men var nok bedre egnet som lærebok i tidligere studiemodeller, da man hadde en god del mer tid til å fordype seg i og reflektere over strafferetten. Dette kan tale for at verket nå settes på listen over tilleggslitteratur, og at fakultetet finner frem til hovedlitteratur som står bedre til kunnskapskravene. Det bør legges opp til at studentene konsentrert kan lese sammenhengende tekster uten å måtte hoppe fra punkt til punkt i forskjellige kapitler, noe man må gjøre i både Andenæs' bok og dels i Eskelands bok.

Straffeprosess: Kunnskapskravene er angitt som at man skal ha innsikt i den straffeprosessuelle metoden og i «grunnsetningen om rettferdig rettergang», og ved en rekke øvrige prinsipper. Det kan stilles spørsmål ved om studentene studerer jus godt og effektivt med utgangspunkt i angivelse av grunnsetninger og en lang rekke prinsipper med dels uklart innhold og rettslig betydning. Det kan synes som om mange eller alle angivelsene av «prinsipper» i læringskravene kan fjernes eller byttes med «reglene om».

Vendingen satt i klammer om at kravet til god forståelse «gjelder både hva prinsippene går ut på i menneskerettsteorien og hvordan de er oppfattet og gjennomført i gjeldende rett» kan nok virke uklar fra et studentsynspunkt. Betyr dette noe mer eller noe annet enn at man skal kunne vurdere innholdet i det straffeprosessuelle regelverket med en MR-side fra et kritisk rettspolitisk synspunkt? Bør man i tilfelle si dette klarere? Hvorfor gjelder dette i tilfellet bare regler med et eksplisitt menneskerettsteoretisk utgangspunkt? Konstitusjonelle rammer om straffeprosessen er vel også sentrale, også de som ikke nødvendigvis er «menneskerettsteoretiske».

Det er videre vanskelig å få tak i hva de tre kulepunktene om EMD fordrer av studentene. Det er antagelig det nest siste punktet som er det sentrale: «de rettssetninger som fastslås og metoden som anvendes i de EMD-dommer som er angitt i hovedlitteraturen». Det er usikkert om punktet om hvordan «EMD-dommer skal analyseres i engelsk originaltekst» og punktet «Av de sentrale rettslige prinsippene som andre relevante EMD-dommer bygger på», gir studentene noe mer enn det siterte metodepunktet over.

Studentene bør videre kunne forvente at kunnskapskravene rimelig greit og effektivt kan knyttes til den oppgitte pensumlitteraturen. Dette er etter min oppfatning ikke tilfellet i straffeprosess, i hvert fall ikke overfor Andenæs' læreverk i straffeprosess. I boken er noen kapitler angitt ved prinsipper som i læringskravene, men verket er bygget helt annerledes opp enn angivelsen av læringskravene. Det behøver selvsagt ikke å være parallellitet her, men studentene skal bruke tiden og kreftene sine på å tolke rettsregler, ikke læringskrav. Jeg anbefaler at kunnskapskravene i straffeprosess avfattes over samme lest som for sivilprosessens vedkommende, se rett nedenfor.

Sivilprosess: Kunnskapskravene er tydelig og åpent angitt og stort sett lette å forstå, i hvert fall etter man er gjennom første gjennomlesning av tvisteloven og innføringslitteraturen. Noen tekniske termer kan kanskje vurderes byttet ut eller fjernet, for eksempel uttrykket «partenes disposisjon», selv om det nok ikke er så lett å finne en annen kortfattet uttrykksform som får frem poenget. Kunnskapskravene står godt til hovedlitteraturen i sivilprosess.

Man kan vurdere utformingen av kulepunkt 1 og 2 i ferdighetskravene; jeg antar at å «tolke norske rettskilder» og å «bruke rettspraksis om sivilprosessuelle spørsmål» er

langt på vei overlappende. Dersom meningen er å løfte viktigheten av rettspraksis som rettskilde særlig frem, bør kanskje det sies enda tydeligere.

Samlet anbefaler jeg fakultetet å gå grundig gjennom læringskravene i straffeprosess.

Jeg tillater meg å fremkomme med enkelte merknader i forbindelse med innfasingen av Lovdata Pro som hjelpemiddel ved eksamen mv. Tverrvitenskapelig forskning kan tyde på at vi lærer best ved «motoriske» studier.² Det betyr blant annet at vi kan *lære mer effektivt* ved å skrive notater mv. for hånd og å studere på den tradisjonelle måten ved å lese lærebøker på papir og innarbeide hjelpemidler med eller uten bruk av farveblyanter.³ Vi kan kanskje registrere en avmatning i studentenes evne til å arbeide konsentrert over tid, og til å reflektere over og forstå den form for sammensatt analyse og tolkningsvirksomhet som god jus kan kreve, jf. de resultater våre studenter, som altså kommer fra videregående skole med svært gode karakterer, oppnår ved eksamen ved Juridisk fakultet, for eksempel til JUS4211 høsten 2016. Konstant bruk av nett, skjerm og telefoni, også på lesesalen, kan muligens ha noe med dette å gjøre. Jeg nærer på denne bakgrunn bekymring for at man går enda et skritt bort fra tradisjonelle studievaner ved å innføre Lovdata Pro som hjelpemiddel ved eksamen mv. («digitalisering av hjelpemidler»).

Jeg vil peke på at det kanskje særlig er ved de tunge «lovfagene» som blant annet studeres på fjerde studieår, at det er behov for rett og slett å kunne ha sitt eget kjente, innarbeidede og gjennomstuderte eksemplar av loven med kaffeflekker fysisk for hånden, for å kunne ha ordentlig oversikt og innsikt i faget som forutsatt i læringskravene. Jeg anbefaler derfor at man, i hvert fall i noen fag, som strafferett og prosessfagene, kan innarbeide og ha med seg særtrykk av loven på eksamen. Det kan ikke være noen uoverkommelig oppgave for eksamensvaktene å kikke gjennom tre-fire særtrykk som studentene kan ha med seg før eksamen tar til – så vidt jeg forstår er det disse praktiske vanskelighetene i Silurveien som har beveget rettskildene som skal beherskes ved eksamensbordet over i cyberspace.

Jeg legger for øvrig til at det nok kan herske en viss optimistisk tro på at tilgjengeligheten av rettskilder på nettet også under eksamen, skal bringe studentene nærmere en slags profesjonsvirkelighet, og at det skal bedre innlæringsprosessen og avhjelpe studiestresset i løpet av semesteret. De fleste som har tatt «*open book exams*» eller lignende vet at dette ofte ikke stemmer, i hvert fall ikke når det gjelder prestasjonene ved eksamensbordet. Man må vanligvis besitte et betydelig korpus av juridisk kunnskap for å lykkes som jurist, og det kan stilles spørsmål om man lærer inn dette bedre ved å bruke pro-funksjoner i Lovdata før og under eksamen. Den juridiske referansekunnskapen må kunne hentes frem umiddelbart og direkte i pressede

² Se for eksempel <https://forskning.no/skole-og-utdanning-informasjonteknologi/2010/10/laerer-vi-mer-med-blyant>

³ Se videre <https://forskning.no/menneskekroppen-hjernen-media-sprak-psykologi/2013/03/skjonner-mindre-og-leser-darligere-pa-skjerm>

situasjoner under et forhandlings- eller rettsmøte. Da ligger ofte ikke forholdene så godt til rette for å ta en pause for å slå opp i Lovdata for å finne det tolkningsmaterialet man trenger. Ønsker man å eksaminere studentene på måter som kanskje kan hevdes å ligge nærere en arbeidshverdag som jurist, anbefaler jeg at man i tillegg til skoleeksamen og stor eller liten avhandling, arrangerer muntlig eksamen eller vurderer studentenes innsats under kurs eller prosedyrekonkurranser, jf. lignende forslag som fremkom under sensorkonferansen 31. oktober 2017.

10. Klagesensur

Jeg viser til tilsynsrapportene fra 2015 og 2016 om innføring av blind klagesensur ved Det juridiske fakultet. Tilsynsrapporten her redegjør kort for klageomgangene høsten 2016 og våren 2017, samt knytter noen merknader til Kunnskapsdepartementets høringssak om blind klagesensur.

Ved JUS4211 – Prosess og strafferett høsten 2016 var klageprosenten meget høy: 35,4 %. Det var således 95 av 268 kandidater som møtte til eksamen som ba om ny sensur. Klageprosenten lå 17 % over V16 og 10 % over H15. 27 kandidater ble satt opp, mens 30 kandidater ble satt ned. 11 karakterer ble flyttet to karakterer, typisk fra E til C eller fra F til D. Kun 2 kandidater med B var blant klagerne (1 ble stående, 1 gikk ned til D).

Våren 2017 var klageprosenten ved JUS4211 noe lavere, men den lå fremdeles på et høyt nivå: 26,9 % av kandidatene som møtte til eksamen, ville ha ny sensur. 31 gikk frem, 12 ble satt ned, mens 47 ble stående. Det er verdt å merke seg at det var langt færre (2) som ble flyttet 2 karakterer denne gangen: begge fra E til C. Igjen kan man også merke seg at det er svært få opprinnelige B-er blant klagerne (4: 2 ble stående, 1 gikk frem til A, 1 gikk ned til C), mens 10 opprinnelige C-er ble satt frem til B. Dette viser nok en gang hvor uheldig ordningen med blind klagesensur er – med et så høyt klageantall og med såpass mange som justeres opp, kan karaktersettingen som helhet bli skjev for hele kullet.

Også ved JUS4111 – Metode og etikk, og ved de semiobligatoriske fagene på fjerde studieår, er klageandelen dels høy. Klageandelen var for eksempel våren 2017 på 22,7 % ved JUS4111 – Metode og etikk og 27 % ved JUS4121 - Rettsøkonomi. Sprik på to karakterer eller mer forekommer også her: ved rettsøkonomi gikk 14 av 20 kandidater frem, 3 med to karakterer, 1 med tre karakterer (fra D til A – altså fra vesentlige mangler til fremragende). Ved JUS4111 ble 8 av 52 klager justert med 2 karakterer eller mer, hvorav 1 ble satt ned 3 karakterer fra C til F. Denne besvarelsen ble altså først bedømt som en god prestasjon som er tilfredsstillende på de fleste områder, og kandidaten har vist god vurderingsevne og selvstendighet på de viktigste områdene. Ved den nye sensuren ble prestasjonen ved eksamensbordet vurdert til ikke å tilfredsstillende de faglige minimumskravene, og kandidaten har vist både manglende vurderingsevne og selvstendighet.

Samlet er det betryggende å se at vårens eksamen i JUS4211 viser at det er langt færre kandidater i det faget som justeres opp eller ned med mer enn 2 karakterer. På den annen side er det fremdeles en del betydelige sprik, blant annet i JUS4111 – Metode og etikk og i de semiobligatoriske fagene. Jeg antar på denne bakgrunn at det kan være grunn til å vurdere en sikkerhetsventil ved vesentlig karakteravvik å la det som foreslås i Kunnskapsdepartementets høringsnotat 26. september 2017 punkt 1.5 (s. 4 flg.). Det kan for eksempel være hensiktsmessig at faglig eksamensleder trekkes inn sammen med sensorparene for å sette den endelige karakteren, dersom den nye sensuromgangen viser et avvik på 2 karakterer eller mer (se høringsnotatet s. 6).

11. Oppfølging av eksterne sensorer

I oppdragsbeskrivelsen fremkommer det at det er en høy andel eksterne sensorer på Master i rettsvitenskap, og at andelen eksterne sensorer er størst på fjerde studieår. Det uttales videre at det er ønskelig med en vurdering av hva slags tilbakemeldinger sensorer bør få, og hvordan det bør følges opp dersom man ser at sensorer generelt legger seg på et annet nivå enn de andre sensorene.

Jeg legger til grunn at det på ingen måte er sikkert at det bare er de eksterne sensorene som kan ha behov for oppfølging i forbindelse med sensuren – også interne sensorer kan altså måtte følges opp på hensiktsmessig måte ved behov.

Jeg vil innledningsvis få påpeke at andelen eksterne sensorer kan være meget høyt også ved avviklingen av eksamen på øvrige studieår, jf. tilsynsrapporten fra 2015 om annet studieår. Det fremkommer i tilsynsrapporten på s. 16 at det våren 2015 ved JUS2111 og JUS2211 til sammen deltok 1 – én – intern sensor og 15 eksterne sensorer. Semesteret før var andelen eksterne og interne sensorer mer balansert.

Jeg tar som utgangspunkt at det er positivt at det i nokså stor grad brukes eksterne sensorer ved fakultetet. Bruk av eksterne sensorer knytter jusprofesjonene sammen, og kan samlet utgjøre en styrke for eksamensavviklingen og for det juridiske miljøet – det er etter min oppfatning et betydelig gode i seg selv at mange høyt kvalifiserte jurister fra ulike hold holder kontinuerlig kontakt med utviklingen på fakultetet og med studentene, og at de gjennomgående utgjør et høyt kvalifisert og godt sensorkorps sammen med de interne sensorene.

Det kan likevel spørres om fakultetet bør legge til rette for bruk av flere interne sensorer. De interne sensorene kjenner undervisningen, studentene og pensumlitteraturen bedre enn det de eksterne sensorene gjør, og de kan og bør spille en viktig rolle ved nivåkontrollen gjennom sensormøtet og sensuren ellers. Jeg anbefaler derfor at flere interne sensorer trekkes inn i sensuren.

Når det gjelder den konkrete oppfølgingen av sensorer som legger seg på et for strengt eller mildt nivå, må det i første rekke være opp til *sensormøtet* og

sensormakkeren gjennom den ordinære sensorkonferansen å gi den nødvendige tilbakemelding og korreksjon. Det bør vanligvis ikke være et vesentlig problem at en av sensorene har lagt seg på en for streng eller mild linje. Hele poenget med å ha to sensorer i bedømmelseskommisjonen ved eksamen, er å legge til rette for at sensorparet sammen skal diskutere seg frem til hvordan kandidatens prestasjon skal bedømmes på bakgrunn av føringene i sensorveiledningen og sensormøtet. Dette er også bakgrunnen for at man vanligvis har to forskjellige makkere under sensuren.

Dersom den andre sensoren av en eller annen grunn ikke «byr på nok motstand» ved å fremføre sine innvendinger til et karakterforslag, kan det medføre et for snevert bedømmelsesgrunnlag. Poenget er altså at uenighet eller ulike syn på prestasjonene må ordentlig «på bordet» sensorene imellom, og det er vesentlig at sensorene ikke oppfatter uenighet som noe negativt.

Fakultetet kan vurdere å understreke under sensormøtet eller i sensorbrevet at gjeldende eksamensinstruks inneholder regler som slår inn ved uenighet mellom sensorene: det skal da oppnevnes en tredje sensor. Tredje sensor skal være intern ved fakultet og kan være faglig eksamensleder, jf. instruksens § 3-5 nr. 2 bokstav a.

Fakultetet oversender hvert semester resultatene fra klagesensuren til sensorkorpset. Jeg legger til grunn at hver sensor går inn og sjekker den nye sensuren til «sine» kandidater, for slik å se om ny sensur avviker vesentlig fra den opprinnelige sensuren. Jeg understreker derfor at *den enkelte sensor* har et primært og opplagt ansvar for å vurdere sin egen egnethet som sensor.

Ut over dette bør fakultetet rutinemessig gå gjennom annengangssensuren for å vurdere om det er mønstre ved sensur og klagesensur som bør lede til skritt overfor en eller flere sensorer fra fakultetets side. Vesentlige avvik mellom sensuromgangene og eventuelle enkeltsensors avvikende nivå, bør også kunne sees klart ved for eksempel å trekke inn faglig eksamensleder ved vesentlige avvik mellom sensuromgangene, se avslutningsvis under punkt 10 ovenfor.

Samlet bør disse forhold gi et tilstrekkelig grunnlag for eksamensadministrasjonens vurdering av hvem som skal være sensorer, og derved for hvem som skal oppnevnes som sensorer av prodekanen for studier, jf. eksamensinstruksens § 3-1.

12. Kvalitetssikring av oppgaver i oppgaveutvalget

Som en del av kvalitetssikringen av eksamensoppgavesettet, deltar hvert semester to studentrepresentanter for hver eksamen. Instruks for eksamen og sensur § 2-3 fastsetter nærmere regler for oppnevningen av studentrepresentanter.

Arbeidsbeskrivelsen ber om en vurdering av om retningslinjene i instruksens bør være mer spesifikke med hensyn til studentrepresentantenes rolle.

Etter instruksen § 2-3 nr. 8 skal studentrepresentantene «særlig vurdere oppgavens omfang, litteraturdekning, vanskelighetsgrad og om oppgaven er forståelig på det enkelte studieår».

Å løse oppgaven i sin helhet på tilnærmet like vilkår som ved eksamen, kan være vesentlig for å oppfylle formålet etter instruksen. Fra egen deltagelse som ekstern representant i oppgaveutvalg ved fakultetet, er min erfaring at studentrepresentantene løste oppgaven på tilnærmede eksamensvilkår med hensyn til tid og hjelpemidler, og dette var meget nyttig ved den endelige utformingen av eksamensoppgavene. Det er mulig det kan være noe forskjellig praksis i oppgaveutvalgene, og det kan uansett være en fordel at instruksen er klar med hensyn til at studentenes oppgaveløsning skal gjøres på en enhetlig måte. Instruksen bør videre presisere at *begge* studentrepresentanter skal løse oppgaven på eksamensvilkår, slik at man får godt frem eventuell uenighet mellom studentrepresentantene. Man bør sørge for at studentene som løser oppgaven ligger på forskjellig karakternivå, se nedenfor.

Studentrepresentantene bør etter min klare oppfatning på eksamensvilkår arbeide seg gjennom *teorioppgaver* også.

Studentene som sitter i oppgaveutvalget, utpekes av Juridisk studentutvalg, jf. instruksen § 2-3 nr. 1. Instruksen inneholder i nr. 2 flg. en del regler om avlønning, at studentrepresentantene ikke må ha avlagt den eksamen oppgaveutvalget er oppnevnt for, habilitetsregler, taushetsplikt mv. Instruksen omhandler, så vidt jeg kan se, ikke nærmere hvilket nivå studentene ligger på karaktermessig. Poenget her er at en A-kandidat nok kan vurdere oppgavens omfang og vanskelighetsgrad annerledes enn en C-kandidat. C-kandidaten kan således ha minst like gode innspill om oppgaven som en A-kandidat kan ha. Jeg anbefaler derfor at det vurderes om retningslinjene skal spesifisere at studentrepresentantene som utpekes til oppgaveutvalg skal være *representative* med hensyn til karakternivå.

Samlet anbefaler jeg at fakultetet spesifiserer instruksen med hensyn til studentrepresentantenes oppgaveløsning av praktiske og teoretiske oppgaver, samt at de skal være representative for studentene med hensyn til karakternivå.

Fredrik Bøckman Finstad

